

एवंपंचस्यसत्यत्वंतदुक्तंनिराकृत्यसंसारस्यापितदुक्तांसत्यतांनिराकर्तुंतस्यमनोनिमित्ततामाह यावदित्यादिनायावत्समाप्ति मनोयावद्रजआ
दिभिर्गुणैरनुरुद्धं वशीकृतं भवति तावत्तन्मनो निरंकुशं सत्पुरुषस्य कुशलं धर्ममितरमधर्मं वा आतनोतिकैः चेतोभिः ज्ञानेन्द्रियैः आकूतिभिः कर्मे
न्द्रियैश्च ॥ ४ ॥ ततश्च धर्माधर्मवासनायुक्तं तदेवानेकदेहादिवैचित्र्यं करोतीत्याह स इति पुंस्त्वमात्मशब्दविशेषणत्वेन तन्मन इत्यर्थः वासनायुक्त आत्मा
पाधित्वादात्मा अतो विषयैरुपरक्तोऽनुविद्धः अतो गुणप्रवाहः गुणैरितस्ततश्चाल्यमानः अतएव विकृतः कामादिपरिणामवान् षोडशात्मा षोडशकला
सुभूतैर्द्रियरूपासु मुख्यः पृथक्नामभिः सह पृथक् रूपभेदं देवतिर्यगादिरूपं विभ्रत् अंतर्बहिष्पुच्छमुल्लुप्य निष्कृष्टत्वं च पुरैस्तैरेव देहैः हेतुभूतैस्तनोति ना

यावन्मनोरजसापुरुषस्य सत्त्वेन वा तमसा वाऽनुरुद्धम् ॥ चेतोभिराकूतिभिरातनोति निरंकुशं कुशलं चेतं वा
॥ ४ ॥ स वासनात्मा विषयो परक्तो गुणप्रवाहो विकृतः षोडशात्मा ॥ विभ्रत् पृथक् नामभिरूपभेदमंतर्बहिष्पुच्छं च
पुरैस्तनोति ॥ ५ ॥ दुःखं सुखं व्यतिरिक्तं च तीव्रं कालोपपन्नं फलमाव्यनक्ति ॥ आलिङ्ग्य मायारचितां तरात्मा
स्वदेहिनं संसृतिचक्रकूटः ॥ ६ ॥ तावानयं व्यवहारः सदा विःक्षेत्रज्ञसाक्ष्यो भवति स्थूलसूक्ष्मः ॥ तस्मान्मनो
लिङ्गमदो वदंति गुणा गुणत्वस्य परावरस्य ॥ ७ ॥ गुणानुरक्तं व्यसनाय जंतोः क्षेमाय नैर्गुण्यमथो मनः स्यात् ॥
यथा प्रदीपो घृतवर्तिमश्नन् शिखाः सधूमा भजति त्यन्यदा स्वम् ॥ ८ ॥

मभिरित्यत्र रेफलोपेदीर्घाभाव आर्षः ॥ ५ ॥ फलं च दनुरूपं करोतीत्याह दुःखं सुखं व्यतिरिक्तं च मोहं तीव्रं दुर्निवारं कालप्राप्तं फलं सर्वतोऽभिव्यन
क्तिसृजति ननु जडः कथं सृजति तत्राह स्वदेहिनमालिङ्ग्य आलिङ्गने कारणमाह माययारचितं अंतरात्मा जीवोपाधिः उपाधिनामाह संसृतिचक्रे
कूटयति छलयतीति तथा यथा ग्रामकूटक इति ॥ ६ ॥ एवमयं मनो निबन्धनः संसारो जीवे फलतीत्याह तावानिति आविः प्रकाशमानः सदा क्षेत्रज्ञ
स्य साक्ष्यः दृश्यो भवति स्थूलसूक्ष्मः जाग्रत्स्वप्नस्थरूपः मनसः संसारहेतुत्वमुपसंहरन् मोक्षस्यापि तदेव कारणमित्याह तस्मादिति अदो मनः लिङ्ग
कारणं गुणत्वं गुणाभिमानत्वं तद्राहित्यं तदेव परमवरं च तस्य ॥ ७ ॥ कथमेकमेव विलक्षणयोः कारणमवस्थाभेदादित्याह गुणेति नैर्गुण्यं निर्गुण
म् अथो इति कार्त्तर्येण दृष्टान्तेन स्फुटयति यथेति अन्यदा तु घृतक्षये स्वं पदं शुक्लमास्वरूपं महाभूतात्मत्वं वा ॥ ८ ॥